Palia de la Orăştie şi Biblia de la Blaj – monumente de seamă ale literaturii religioase româneşti

Prof. drd. FLORICA-ELISABETA NUŢIU
Biblioteca Centrală a U.M.F. Târgu-Mureş

Tipărirea Bibliei proprii pentru un popor întreg a fost întotdeauna un fapt istoric notoriu, făcând din respectivele centre tipografice nişte mari repere pe harta creştinismului universal.

Nici o altă operă a spiritului nu a avut asupra destinului uman o mai profundă şi mai durabilă înrâurire decât ***Biblia***, pe drept cuvânt supranumită „***Cartea cărţilor***". Pe temelia ei, dar cu un nou conţinut, Isus Hristos a dăruit lumii o şi mai adâncă unitate a sufletelor şi a cugetelor, care, de 2000 de ani, înseamnă creştinismul – o componentă indisolubilă a credinţei, a culturii, a concepţiei omului despre viaţă, despre lume şi despre sine, despre relaţia sa cu tainele existenţei.

E compusă din câteva zeci de cărţi, cu conţinut variat: istoric, dogmatic, poetic, filosofico-moral. Cam pe la mijlocul secolului al II-lea p.Chr., i s-a dat numele de ***Biblia***, pluralul grecesc al cuvântului ***Βιβλίον*** care, după ce iniţial însemnase „*fâşie de papirus*", a ajuns să desemneze diminutivul pentru „*carte*". Însumând milenii de istorie şi revelaţie, ***Biblia*** a avut ea însăşi propria istorie în cultura şi în credinţa popoarelor, fiind tălmăcită, treptat, în aproape toate limbile pământului.

Spre a deosebi părţile ei mari, iudaică şi creştină, primei i s-a dat numele de ***Vechiul Testament***, iar celei de a doua ***Noul Testament***.

Vechiul Testament a fost tradus în limba greacă în secolul al III-lea a.Chr. Traducerea a fost solicitată de numeroasa şi bogata populaţie evreiască din Alexandria, capitala unuia din regatele elenistice. Deşi se afla într-un proces de grecizare, ca limbă, această importantă minoritate îşi păstra credinţa originară. Suveranul Ptolemeu Philadelphul (285-246 a.Chr.) a venit în întâmpinarea dorinţei influenţilor săi supuşi; a autorizat-o şi chiar a sprijinit-o, cerând preoţilor şi învăţaţilor evrei de la Ierusalim, păstrători de manuscrise ale cărţilor sacre, să le trimită pe acestea la Alexandria. Acolo, ele au fost preluate de un grup de 70 de învăţaţi, care au realizat traducerea lor în greceşte.

BDD-A19272 © 2003 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-02 13:57:15 UTC)

Aşa a apărut celebra ***Septuaginta*** *(„a celor şaptezeci”),* astfel numită după numărul traducătorilor. Fiind o transpunere într-o limbă de cultură universală, larg cunoscută de-a lungul vremurilor în mediile ecleziastice şi intelectuale în general, ***Septuaginta*** este până astăzi, pentru teologi şi filologi, o versiune fundamentală a ***Vechiului Testament***.

Traducerea integrală a ***Bibliei*** în limba latină a fost dusă la bun sfârşit în jurul anului 400 p.Chr. de către Sfântul Ieronim. Era un timp în care latina devenise limba de comunicare în întreg spaţiul Imperiului Roman. De aceea, traducerii Sfântului Ieronim i s-a spus ***Vulgata.***

Spre deosebire de ***Septuaginta***, ea a cuprins şi ***Noul Testament***, fiind astfel, prima ***Biblie*** integrală, în înţelesul actual al cuvântului.

Cărţile ***Noului Testament*** au circulat la început separat. Numai pe la începutul secolului al II-lea au fost grupate la un loc. Tot atunci, ***Faptele Apostolilor*** au fost constituite ca un capitol aparte de ***Evanghelia Sfântului Luca***, iar nu mult mai târziu Sfântul Iustin a folosit pentru întâia oară numele **evanghelie** (din grec. „**vestirea cea bună**”) pentru cele patru cărţi care vorbesc despre viaţa, învăţătura şi faptele Domnului nostru Isus Hristos.

Cu începere din secolul al IV-lea, versiunilor ***Bibliei*** în limbile Orientului Apropiat şi ale culturii clasice li s-au adăugat treptat traduceri în limbile noilor popoare luminate de creştinism. Printre acestea, ele îşi vor forma limba proprie, adaptată exprimării scrise. Aşa au fost: traducerea gotică, de către episcopul Wulfila (sec. al IV-lea); în anglo-saxonă, de către învăţatul Beda Venerabilul (sec. al VIII-lea); în slava medievală, de către misionarii Chiril şi Metodiu şi discipolii lor (secolele al IX-lea şi al X-lea). De pe la sfârşitul secolului al XIII-lea datează traduceri în franceză şi în spaniolă, din secolele al XV-lea – al XVI-lea în germană, polonă, italiană, maghiară ş.a.

Au marcat un moment cu consecinţe benefice în cultură, dar aducător de grele tulburări în istorie, traducerile efectuate de John Wycliff în engleză (1380-1383) şi de Martin Luther, direct din ebraică, în limba germană (cam între 1522-1532). Au constituit, de asemenea, un eveniment la timpul lor marile ***Biblii*** poliglote (cu texte paralele în mai multe limbi, începând cu ebraica, greaca şi latina), editate în secolele al XVI-lea – al XVII-lea în Spania, Ţările de Jos, Franţa şi Anglia.

Primele traduceri biblice în româneşte datează din secolul al XVI-lea. Ele stau ca acte de naştere pentru începuturile limbii române literare. Pe de altă parte, aceleaşi traduceri au reflectat disputele religioase stârnite de mişcările de Reformă, împreună cu încercările de a-i atrage pe români la confesiunile luterană sau calvină.

BDD-A19272 © 2003 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-02 13:57:15 UTC)

Manuscrisele care conservă astfel de traduceri s-au descoperit în Bucovina. Ele poartă numele de ***Codicele Voroneţean*** (cuprinzând fragmente din ***Faptele Apostolilor*** şi trei epistole), ***Psaltirea Scheiană, Psaltirea Voroneţeană*** şi ***Psaltirea Hurmuzachi***. S-a crezut multă vreme că ar fi fost scrise în Maramureş, pe la sfârşitul secolului al XV-lea. Cercetările mai recente consideră că originalele traducerilor datează din prima jumătate a secolului al XVI-lea, fiind localizate în zona Banat-Hunedoara, în timp ce copiile textelor rotacizante provin din Moldova şi sunt scrise în a doua jumătate a secolului al XVI-lea.

Pentru formarea şi fixarea limbii române, o însemnătate mult mai mare au avut-o primele traduceri tipărite, la Braşov, de către diaconul Coresi, între 1559-1583. Prin opera sa tipografică, diaconul Coresi rămâne peste veacuri „*părintele limbii române literare*".

Coresi a tipărit, printre altele, cele patru evanghelii ***Tetraevanghelul*** (1561), ***Faptele Apostolilor*** (***Lucrul apostolesc***, 1566), ***Psaltirea*** (1570) şi o ***Psaltire slavo-română*** (1577).

Ultima traducere biblică tipărită în limba română în secolul al XVI-lea a fost aşa-numita ***Palia de la Orăştie***, carte imprimată de Şerban Coresi împreună cu Marien diacul, în perioada: 14 noiembrie 1581 şi 14 iunie (sau 14 iulie) 1582.

Cuvântul ***Palia,*** în limba cărturărească din vechime însemna ***Vechiul Testament***. ***Palia de la Orăştie*** este o traducere fidelă a primelor două cărţi canonice din ***Vechiul Testament,*** şi anume: ***Facerea*** (***Geneza***, în slavoneşte: ***„Bâtie"***) şi ***Ieşirea*** (***Exodul,*** în slavoneşte: ***„Ishod"***), deşi cărturarii bănăţeni traduseseră integral ***Pentateucul*** lui Moise.

Traducerea şi tipărirea acestei cărţi se datorează propagandei calvine pe care o desfăşoară ungurii din Ardeal şi care a sprijinit în parte şi activitatea lui Coresi – tatăl[1].

Un sobor al preoţilor ardeleni ortodocşi, ţinut în anul 1567, scoate, sub presiunea stăpânirii, hotărârea de a se izgoni limba slavonă din slujba religioasă[2].

Episcopul calvin, Pavel Tordaş, într-o scrisoare, recomandă preoţilor români să cumpere o ***Psaltire*** şi un ***Liturghier*** în româneşte, probabil acele tipărite de către diaconul Coresi în anul 1570.

După moartea lui Pavel Tordaş, în anul 1577, un sinod al preoţilor alege ca episcop calvino-român pe Mihail Tordaş, posibil o rudă a lui Pavel,[3] care

[1] N. Iorga, ***Istoria bisericii româneşti***, I, Vălenii de Munte, 1908, p. 175-176.

[2] Mario Roques, ***Palia de la Orăştie***, Paris, 1925, p. XIV.

[3] Mario Roques, ***op. cit***., p. XVII- XVIII.

BDD-A19272 © 2003 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-02 13:57:15 UTC)

continuă opera de răspândire a calvinismului desfăşurată de către predecesorii săi şi de naţionalizare a bisericii.

Traducerea ***Paliei de la Orăştie*** a fost realizată sub patronajul episcopului român calvin Mihail Tordaş, de predicatorii Ştefan Herce (din Caransebeş) şi Moise Peştişel (din Lugoj), împreună cu dascălul caransebeşean Efrem Zacan şi cu Achirie, protopopul Hunedoarei. Cheltuielile de imprimare au fost suportate de nobilul maghiar Ferenc Geszti.

S-a dovedit de către Iosif Popovici şi Mario Roques că ***Palia*** este tradusă după ***Vechiul Testament*** unguresc tipărit de Gaspar Heltai la Cluj în 1551 (folosindu-se, în subsidiar, o versiune a ***Vulgatei*** şi, poate, o biblie slavonă). Proveniența calvină şi originea bănăţeană-hunedoreană a textului sunt general admise. Alegerea acestui oraş drept reşedinţă temporară a imprimeriei coresiene pare a se datora apropierii de sediul episcopului calvin şi al nobilului maghiar care a subvenţionat lucrarea (Ferenc Geszti, „*lăcuitoriu în Deva*").

Cartea se deschide cu un lung titlu, ce o pune sub autoritatea tânărului principe Sigismund (1581-1602), fiul lui Cristofor Bathory, „*voivodul Ardealului şi a Ţăriei Ungureşti*" şi „*a toţi domnilor mari şi sfetnici ai Ardealului*", fiind destinată „*creştinilor români*".

În continuare, se descrie pe scurt, pentru prima dată în româneşte, conţinutul celor cinci cărţi atribuite lui Moise, nu însă şi al celorlalte texte din ***Vechiul Testament***.

După acest „mic tratat teologic", tradus în parte după prefaţa lui Heltai Gaspar, cei cinci traducători, declinându-şi numele, proclamă acelaşi crez al lui Coresi şi al tuturor cărturarilor de atunci – mulţi anonimi – preocupaţi de cultura poporului român în propria sa limbă.

În sfârşit, ultimul cuvânt este al tipografilor, Şerban Coresi – a cărui activitate va mai continua câţiva ani la Braşov – şi Marien diacul:

„*Den mila lui Domnedzeu, eu, Şerban diiacu, meşterul mare a tiparelor, şi cu Marien diiac, dându în mâna noastră ceste cărţi, cetind şi ne plăcură şi le-am scris voo, fraţilor români, şi le cetiţi, că veţi afla întru iale mărgăritariu scumpu şi vistieriu nesfârşit, cunoaşte-veţi folosul buneţilor şi plata păcatelor de la Domnedzeu întru aceste cărţi. Scrisu-se-au ceste cărţi Sfinte anii 7090, po rojdestva H[s] vo 1582, me[s]ca iule 14, în cetate în Orăştie.*"

Cu ***Palia de la Orăştie*** se încheia seria tipăriturilor româneşti din Ardeal în secolul al XVI-lea.

Abia la **1648,** din nou, dintr-o iniţiativă calvină, patronată de însuşi principele Gheorghe Rakoczi I, mitropolitul Simeon Ştefan a tipărit la Alba Iulia ***Noul Testament*** în întregime.

La 1688 literatura religioasă cunoaşte cel mai mare eveniment din istoria ei de până atunci: apariţia la Bucureşti, într-o ţinută grafică aleasă, a ***Bibliei***

BDD-A19272 © 2003 Biblioteca Județeană Mureș
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-02 13:57:15 UTC)

întregi, numite adesea „*a lui Şerban Cantacuzino*", după luminatul domn care a patronat-o cu generozitatea sa. Cu această operă s-a încununat un secol şi jumătate de strădanii pentru transpunerea în româneşte, în limba veche şi-nţeleaptă, a acestui monument universal al credinţei şi al culturii.

În perioada 1751-1764 episcopul **Petru Pavel Aron** se încumetase la o altă traducere, fără a o fi putut publica.

Misiunea avea să fie asumată şi dusă la bun sfârşit de Samuil Micu, cel mai fecund editor şi traducător de carte religioasă dintre învăţaţii Şcolii Ardelene. Îndemnul i-a venit mai întâi de la episcopul de Oradea, Ignatie Darabant, unul din prelaţii, care au încurajat mult această mişcare de înnoire culturală şi naţională.

A început munca pe la 1783, după textul grecesc şi cel latinesc, nu fără a fi consultat şi cărţi anterioare în româneşte – ***Palia, Noul Testament de la Bălgrad*** şi ***Biblia de la Bucureşti***. A colaborat cu Samuil Micu şi episcopul Ioan Bob, împreună cu un grup de învăţaţi blăjeni numiţi de acesta, revizuind traducerea – mai ales prin compararea cu ***Septuaginta*** – şi adăugându-i note şi explicaţii. Tot episcopul a întreprins demersurile necesare la Viena pentru dobândirea autorizaţiei de tipărire la Blaj a acestei ***Biblii.***

După o sută şi mai bine de ani de la apariţie, ***Biblia de la Bucureşti*** nu mai corespundea evoluţiei limbii literare a românilor, şi nici lesnicioasei înţelegeri a graiului ei din partea numărului din ce în ce mai mare de credincioşi care citeau ori ascultau paginile Sfintei Scripturi.

Realizată pe un fond de competenţă teologică, istorică şi filologică nemaiîntâlnite în lumea românească, ***Biblia de la Blaj*** din 1795 a preluat cu respectuoasă fermitate făclia mai vechii ***Biblii*** tipărite la Bucureşti, în 1688, purtând-o la un nivel superior spre secolele următoare. Primenită în grai la limita perfecţiunii, după aprecierea exegeţilor, găsind cuvintele cele mai potrivite pentru a face înţeleasă „*cartea trimisă de la Dumnezeu*", ***Biblia lui Samuil Micu*** a devenit instantaneu ***Biblia*** naţională a tuturor românilor, indiferent de confesiune, prin cele trei reeditări din secolul al XIX-lea (Sankt Petersburg 1819, Buzău 1854-1856 şi Sibiu 1856-1858).

Reeditarea ***Bibliei de la Blaj***, supranumită şi ***Biblia lui Samuil Micu*** marchează repunerea în circuitul ştiinţific, filologic şi teologic, în acelaşi timp a unei lucrări de referinţă din secolul al XVIII-lea, cu un rol deloc neglijabil în procesul de unificare a limbii române literare.

O premieră absolută în cultura română, recenta ediţie a ***Bibliei de la Blaj*** este impresionantă atât prin monumentalitatea ei, cât şi prin complexitatea pe care i-o conferă unele studii incluse în volum, alături de aparatul critic. Tipărirea propriu-zisă s-a realizat la Editura Vaticana din Roma. ***Biblia*** a fost scoasă într-un tiraj de 2000 de exemplare. Are 2630 de pagini şi cântăreşte 7,5

BDD-A19272 © 2003 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-02 13:57:15 UTC)

kg. Tipărirea ei a fost susţinută financiar din fondurile Papei Ioan Paul al II-lea. La această lucrare au colaborat specialişti de la Institutul de Istorie „George Bariţ" şi de la Institutul de Lingvistică şi Teorie Literară „Sextil Puşcariu", având girul Academiei Române. Cartea se deschide cu o dedicaţie în limba latină pentru Papa Ioan Paul al II-lea, se continuă cu o precuvântare semnată de Înalt Preasfinţia Sa, Lucian Mureşan, Mitropolitul Bisericii Unite cu Roma, şi un eseu semnat de acad. Camil Mureşanu, intitulat ***Cartea Cărţilor***. De asemenea, noua ediţie are un bogat aparat critic: **un indice de concordanţe a numelor proprii**, premieră absolută în cultura română, indice realizat de colega noastră, Sidonia Puiu, un **glosar** amplu, realizat de Elena Comşulea, Valentina Şerban şi Sabina Teiuş. Urmează **studiul istoric**, semnat de dl. Ioan Chindriş, coordonatorul acestei lucrări, studiul filologic ***Un monument de limbă literară***, semnat de Eugen Pavel. La **transcrierea textului** au colaborat: Elena Ardeleanu, I. Chindriş, N. Edroiu, Elena Mihu, Florica Nuţiu, Dora Pavel, Eugen Pavel, Şerban şi Veronica Turcuş.

Lansarea ediţiei jubiliare a ***Bibliei de la Blaj*** a avut loc la sfârşitul lunii mai a anului trecut în Sala Stampa Vaticana, Oficiul de Presă al Sfântului Scaun, eveniment la care au participat din România: dl. academician Eugen Simion, preşedintele Academiei Române, dl. acad. Camil Mureşanu, dl. Ioan Chindriş, coordonatorul Bibliei, Î. P. S. Ioan Robu şi PS Virgil Bercea, Episcopul Eparhiei Române Unite din Oradea.

Dacă ne reamintim că traducerea lui Samuil Micu se datora îndemnului lui Ignatie Darabant, ajuns episcop de Oradea, încercăm să regăsim, în mod simbolic, ecourile unui mesaj peste timp, pe care un prelat din aceeaşi dieceză, episcopul Virgil Bercea, îl va duce la îndeplinire în zilele noastre.

O paralelă lingvistică între ***Palia de la Orăştie*** şi ***Biblia de la Blaj*** ne oferă argumente în plus privind rolul pe care l-au jucat aceste lucrări în evoluţia limbii române literare.

Vom trece în revistă, spre edificare, câteva dintre particularităţile fonetice, morfologice şi lexicale pe care le prezintă, comparativ, ***Palia de la Orăştie*** şi ***Biblia de la Blaj***.

Alături de **formele morfologice vechi şi populare**, menţinute în toate variantele literare din această perioadă, stau, în aproape toate cazurile semnalate mai sus, şi formele noi, care, adesea, le depăşesc, ca frecvenţă, pe cele arhaice, asigurând limbii scrise din acea vreme o înfăţişare mai apropiată de cea modernă, şi anume: tendinţa de înlocuire a articolului genitival invariabil **a** cu formele variabile: **al, a, ai, ale**; preferinţa pentru formele verbale cu dentala refăcută la pers. I sg. a indicativului prezent: **aud, spun.**

În ceea ce priveşte **structura sintactică a propoziţiei şi a frazei**, remarcăm mai întâi, prezenţa anumitor construcţii cu caracter arhaic, acordul în

BDD-A19272 © 2003 Biblioteca Județeană Mureș
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-02 13:57:15 UTC)

caz al substantivelor în genitiv şi dativ cu atributele şi apoziţiile; tendinţa de a introduce apoziţia prin adverbul explicativ **adecă**; cumulul de conjuncţii: **căci că, căce**, precum şi numeroase elemente relaţionale folosite cu altă valoare sintactică, decât cea pe care o au în limba actuală.

Frazele ample, formate prin subordonare, sunt mai puţin frecvente.

Predominarea frazelor construite prin coordonare, în special, frecventa folosire a coordonatelor introduse prin **şi, iar(ă)**, a condiţionalelor cu **de**, amestecul vorbirii directe cu cea indirectă sunt caracteristici care se explică prin înrâurirea vorbirii populare.

Deşi puţin numeroase, particularităţile fonetice, oglindite în alternanţele grafice atestate în paginile ***Paliei,*** sunt suficiente pentru a individualiza o variantă literară bănăţeană-hunedoreană, care prezintă trăsăturile lingvistice ale unei zone dialectale care ar cuprinde nord-estul Banatului, sudul Transilvaniei şi sud-estul Crişanei. Particularităţile fonetice dialectale, atestate în ***Palia de la Orăştie***, în marea lor majoritate sunt întâlnite şi astăzi în graiurile vorbite în Banat şi în regiunile din jurul Hunedoarei.

Printre cuvintele care aparţin terminologiei specifice textului biblic tradus pentru prima dată în limba română: **bitie „geneză", ishod „exod";** termeni religioşi: **oltar, blagoslovenie, miloste, azimă, heruvim, candelă, ceriu.**

Următoarele elemente regionale atestate în ***Palia de la Orăştie*** apar şi în alte texte vechi româneşti din secolul al XVI-lea, unele fiind menţionate şi în documentele anterioare[4], majoritatea păstrându-se până astăzi la nivelul graiurilor dialectale: **alean** „**împotriva**, **contra**"; **auă** „**strugure**"; **beseadă** „**vorbă**, **vorbire**"; **besedui** „**a vorbi**"; **bărat** „**prieten**"; **bumb** „**nasture**"; **cătelin** „**încet**"; **celui** „**a înşăla**", **ceteră** „**vioară**",; **cocon** „**copil**"; **la** „**a spăla**"; **marhă** „**animale**, **vite**" ; **nea** „**zăpadă**"; **pită** „**pâine**"; **poroboc** „**copil**"; **zăpodie** „**vale**, **şes**"; **vărgură** „**fecioară**".

Dintre cuvintele cu sensuri deosebite, unele atestate şi în alte texte vechi, cele mai multe întâlnite însă numai în limba ***Paliei***, amintim: **aromat** „**mirodenie**", **fămeie** „**familie**"; **jale** „**dorinţă**"; **lat** „**lăţime**"; **mândrie** „**înţelepciune**"; **tăroasă** „**însărcinată**"; **turbureală** „**mânie**".

Materialul lexical, întrebuinţat în **Palia de la Orăştie** şi **Biblia de la Blaj** aparţine, în marea majoritate, fondului principal de cuvinte al limbii române, din acea perioadă. La acest material, în cea mai mare parte de origine latină, se adaugă o serie, relativ bogată de cuvinte împrumutate din diverse limbi (în primul rând slavone), apoi greceşti şi maghiare.

---

[4] Vezi G. Mihăilă, ***Dicţionar al limbii române vechi (sfârşitul sec. X – începutul sec. XVI)***, Bucureşti, 1974.

BDD-A19272 © 2003 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-02 13:57:15 UTC)

Bogăţia şi varietatea vocabularului se ilustrează, mai ales prin folosirea anumitor sinonime. Urmărită din punctul de vedere al numărului unităţilor alcătuitoare, sinonimia din ***Palia de la Orăştie*** şi ***Biblia de la Blaj*** prezintă două situaţii, ea existând sub forma sinonimiei simple şi a sinonimiei complexe. În cadrul sinonimiei simple sau izolate avem de a face cu grupuri minimale, alcătuite din două elemente lexicale. De exemplu:

Palia de la Orăştie	***Biblia de la Blaj***
dobândi – învinge	dobândi – învinge
îmbla – merge	umbla – mearge
săbor – adunare	săbor – adunare
mândrie – înţelepciune	mândrie–înţelepciune
pită – pâine	pită – pâine

În cadrul sinonimiei complexe, evantaiul termenilor, desemnând acelaşi referent este mai larg, mergând de la trei la unsprezece termeni:

Palia de la Orăştie	***Biblia de la Blaj***
tată – părinte – născătoriu	tată – părinte
obârşi – isprăvi – sfârşi	isprăvi – sfârşi
domn – stăpân – ţiitor	domn – stăpân – ţiitor
giudecată – giudecare – giudeţ	judecată – judeţ
lege – poruncă – poruncită	leage – poruncă – temei – tocmeală – rânduială
- **câteva serii cu patru sinonime**:	
certa – sfădi – pârî – împuta	certa – sfădi – pârî – împuta
haină – veşmânt – îmbrăcăminte – plaşcă	haină – veşmânt – îmbrăcăminte
pleca – merge – purcede – proidi	pleca-mearge-purcede
- **o serie cu cinci sinonime:**	
beseadă – cuvânt – glas – grai – grăire	cuvânt – glas – grai – grăire
- **două serii cu şase sinonime:**	
zice – spune – grăi – vorbi – besedui – povesti	zice – spune – grăi - vorbi – povesti
raclă – ladă – lădiţă – locşor – sicriu – coşciug	raclă – ladă – lăduţă – sicriu
- **o serie cu şapte termeni**:	
fiu – fecior – făt – cocon – prunc – plod– poroboc	fiu – fecior – copil – cocon – prunc – pruncă – pruncuţ – făt
- **o serie cu nouă sinonime**:	
mulţime – gloată – năred – neam - oamet- sămânţă – oameni - popor - lume	norod – neam - limbă – rudă – lume sămânţă – oameni – popor

BDD-A19272 © 2003 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-02 13:57:15 UTC)

Recordul este bătut de conceptul **animal**, care apare exprimat prin 11 sinonime, în ***Palia de la Orăştie***: vită – dobitoc – jivină – jiganie – dihanie – făptură – gadină – avuţie – bogăţie – bunătate – marhă, iar în ***Biblia de la Blaj***: vită – bou – dobitoc – vacă – avuţie – bogăţi – bunătate – ciurdă

Numărul foarte ridicat al termenilor sinonimi din ***Palia de la Orăştie*** poate constitui un indiciu al grijii traducătorilor pentru precizie sau pentru atingerea unor nuanţe a frământărilor lor, pentru a găsi cuvântul cel mai adecvat, poate şi cel mai expresiv, şi care să aibă o putere de circulaţie mai largă.

S-a arătat[5] că prin ceea ce are specific limba tipăriturii de la Orăştie, atât în lexic, cât mai ales în fonetică, se apropie mai mult de graiurile din Transilvania, având numeroase afinităţi cu Moldova. Existenţa unui grai bănăţean-hunedorean cu unele particularităţi specifice, oglindite în varianta literară, caracteristică textelor care aparţin acestei zone, a fost demonstrată cu argumente convingătoare de către lingvistul Ion Gheţie în lucrarea ***Baza dialectală a românei literare.***

Traducerea ***Paliei*** marchează, pe de o parte, în şirul traducerilor româneşti din secolul al XVI-lea, un loc aparte, ea acumulând, după părerea lui Nicolae Cartojan, „*frământările unui veac de muncă literară pentru a mânui cuvinte expresive*", care deşteaptă imaginaţia şi mişcă simţirea, iar pe de altă parte, cartea reprezintă un moment de răscruce, ce anunţă biruinţa definitivă a limbii naţionale în cultură şi literatură.

În evoluţia scrisului românesc din secolul al XVI-lea, această operă se distinge prin frumuseţea limbii, care în această scriere capătă o mlădiere şi o vigoare expresivă ce nu se găseşte în traducerile anterioare ei.

Biblia de la Blaj, deşi se resimte de unele particularităţi nordice, prin câteva „ardelenisme" strecurate în unele pasaje, reflectă, în esenţă, muntenizarea masivă pe care o cunoscuse varianta literară din Transilvania de sud-vest la mijlocul secolului al XVIII-lea.

Versiunea realizată cu mult discernământ de Samuil Micu reflectă, într-adevăr, oscilaţiile variantei literare sud-vest ardeleneşti, în care vechile deprinderi de a scrie răzbăteau uneori la suprafaţă. Faţă de tipăriturile blăjene din deceniile anterioare, care adoptaseră modele munteneşti mai omogene, ***Biblia din 1795*** nu a beneficiat de un prototip similar, ceea ce explică unele alternanţe fonetice, precum şi câteva concesii făcute graiului local. În mare parte, prin elementele de lexic pe care le vehiculează, ***Biblia lui Samuil Micu***

[5] Vezi Florica Dimitrescu, ***Contribuţii la repartizarea regională a lexicului românesc în secolul al XVI-lea***, în ***SCL***, XV, 1964, p. 539-559; Gavril Istrate, ***Originea limbii române literare***, Iaşi, 1981, p. 145.

BDD-A19272 © 2003 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-02 13:57:15 UTC)

ilustrează tendinţele de unificare a limbii române literare, care se manifestau tot mai pregnant în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea.

Palia de la Orăştie şi ***Biblia de la Blaj*** sunt monumente de seamă ale limbii române şi totodată ale literaturii religioase româneşti.

Ele reprezintă o strălucită sinteză care uneşte într-un întreg, tezaurul de grai, de simţire şi de cugetare al întregului neam românesc. Ele constituie fundamentul sănătos şi trainic pe care s-a dezvoltat, printr-un lung proces de creaţie şi selecţie, limba noastră literară de azi. Chiar dacă ***Palia de la Orăştie*** se remarcă prin bogăţia şi diversitatea lexicului, limba ***Bibliei de la Blaj*** este mai modernă.

Această lucrare monumentală a dominat graiul biblic românesc în epoca formării culturii şi literaturii noastre clasice, oferind modelul optim de exprimare în limba română. În acest înţeles, opera blăjeană este cea mai importantă carte apărută vreodată în cultura noastră.

În încheiere, doresc să amintesc frumoasele cuvinte ale lui Nicolae Iorga, despre importanţa tipăriturilor în cultura românească: „*Marele merit al acestor cărţi este acela că, trecând hotarele, au adunat sufleteşte prin viaţa culturală pe toţi românii laolaltă. Prin ele s-a întemeiat ceva nepreţuit ce va da formă gândului şi simţirii generaţiilor care vor urma: limba literară*."[6]

BIBLIOGRAFIE

❖ Bulgăr, Gheorghe, ***Studii de stilistică şi limba literară.*** Bucureşti: Editura Didactică şi Pedagogică, 1971.

❖ Cătănescu, C., Maria, ***Limba română - origini şi dezvoltare.*** Bucureşti: Editura Humanitas, 1996.

❖ Coteanu, Ion, ***Structura şi evoluţia limbii române (de la origini până la 1860).*** Bucureşti: Editura Academiei R.S.R., 1981.

❖ Coteanu, Ion, ***Gramatică stilistică compoziţie.*** Bucureşti: Editura Ştiinţifică, 1990.

❖ Cristescu, Mariana**,** Georgescu, Magdalena, ***Dicţionarul limbii române literare vechi,*** Bucureşti: Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1987.

❖ Damşa, Teodor, ***Biserica greco-catolică din România în perspectiva istorică***, Timişoara: Editura de Vest, 1994.

❖ Diaconescu, Ion, ***Probleme de sintaxă a limbii române actuale.*** Bucureşti: Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1989.

[6] Vezi Nicolae Iorga, ***Istoria literaturii române***, p. 192.

BDD-A19272 © 2003 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-02 13:57:15 UTC)

❖ Dragomirescu, Gh., ***Dicţionarul figurilor de stil***. Bucureşti: Editura Ştiinţifică, 1995.

❖ Dragoş, Elena, ***Elemente de sintaxă istorică românească***, Bucureşti: Editura Didactică şi Pedagogică R.A, 1995.

❖ Gheţie, Ion, ***Introducere în studiul limbii române literare***. Bucureşti: Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1982.

❖ Gheţie, Ion, Chivu, Gheorghe et alii, ***Istoria limbii române literare. Epoca veche (1532-1780).*** Bucureşti: Editura Academiei Române, 1997.

❖ Ionescu, Cristina, Cerkez, Matei, ***Gramatică şi stilistică***. Bucureşti: Editura All Educaţional S.A, 1997.

❖ Ivănescu, Gheorghe**,** ***Studii de istoria limbii române literare***. Iaşi: Editura Junimea, 1989.

❖ Macrea, Dimitrie, ***Probleme ale structurii şi evoluţiei limbii române.*** Bucureşti: Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1982.

❖ Micu-Klein, Samuil, ***Biblia de la Blaj*** (1795). Roma: Editura Vaticana, 2000.

❖ Munteanu, Ştefan, Ţâra, D. Vasile, ***Istoria limbii române literare. Ediţie revizuită şi adăugită.*** Bucureşti: Editura Didactică şi Pedagogică, 1983.

❖ Nuţiu, Florica- Elisabeta, ***Probleme de transliterare a textelor din secolul al XVIII-lea,*** în ***Lucrările sesiunii de comunicări ştiinţifice a Univ. P. Maior***, ***„Limba şi literatura română***, vol. X, 27-28 octombrie 2000, Târgu-Mureş, p. 113-128.

❖ ***Palia de la Orăştie (1581-1582)***, ***Text-Facsimile-Indice***. Ediţie îngrijită de Viorica Pamfil. Bucureşti: Editura Academiei R.S.R., 1968.

❖ ***Palia de la Orăştie***. ***Studii şi cercetări de istorie a limbii şi literaturii române.*** Bucureşti: Editura Eminescu, 1984.

❖ Pamfil, Viorica et alţii, ***Istoria limbii române***. Bucureşti: Editura Didactică şi Pedagogică, 1978.

❖ Pamfil, Viorica**,** ***Elemente regionale în lexicul „Paliei de la Orăştie"***, în ***Cercetări de lingvistică***, III, 1958, p. 227-248.

❖ Pamfil, Viorica, ***Contribuţii la studiul statistic al lexicului românesc. Structura lexicală a Paliei de la Orăştie (1581-1582),*** în ***Studii de lexicologie***, Cluj, 1965, p. 157-232.

❖ I. Popovici, ***Palia de la Orăştie*** (1582), în ***Analele Academiei Române***, ***Memoriile secţiunii literare***, seria II, tom. XXXIII, 1911, p. 517-538.

❖ M. Roques, ***Palia d`Orăştie*** (1581-1582), vol. I, Paris, 1925, p. VII-LVIII.

BDD-A19272 © 2003 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-02 13:57:15 UTC)

❖ Rosetti, Al., Cazacu, B., Onu, Liviu, ***Istoria limbii române literare***. Vol. I, Bucureşti: Editura Minerva, 1971.

Palia de la Orăştie and Biblia de la Blaj – Important Monuments of Romanian Religious Literature

Abstract

There is no doubt that the ***Bible*** is one of the most important and valuable books mankind ever had. It is structured in two parts: the first one, known as the ***Old Testament***, has been translated for the first time in Greek in the 3rd century B.C. by a number of seventy scholars. Today we call it ***Septuaginta***. Seven hundred years later, thanks to Saint Jeronimus, the two parts of the ***Bible*** - ***Old*** and ***New Testament*** – have been translated together. This first integral variant, in Latin, is today known as ***Vulgata***.

The first Romanian translations of the ***Bible*** dates from the 16th century and they have a double meaning: they reflect the religious disagreements and, on the other hand, they are considered to be birth certificates of Romanian literary language. ***Palia de la Orăştie*** is the last translation of the ***Bible*** that has been published in Romanian language in the 16th century (1581-1582). It contains the first two chapters of ***Old Testament*** and had an important place in language formation. It is known that it could have been translated and published thanks to the Calvinist propaganda of Hungarians from Transylvania. ***Biblia de la Blaj*** was printed in 1795 and it was inspired by ***Biblia de la Bucureşti*** from 1688. It is also known as ***Biblia lui Samuil Micu*** and soon became the national ***Bible*** of all Romanians.

A linguistic comparison between the two books reveals the role they had in the process of language formation. There are some interesting aspects that we may find: the use of old-fashioned words along with new expressions; a mixture of direct and indirect speech; the words used in both books belong to the Romanian basic word stock; the use of numerous synonims (from 3 to 11) in order to express the various meanings of the words. We can also find some differences: while ***Palia*** emphasizes the western Romanian dialect, ***Biblia*** is strongly influenced by the northern aspects of language; ***Palia*** uses the specific language of the religious works of the 16th century; ***Biblia*** illustrates the tendencies of language unification during the 18th century.

BDD-A19272 © 2003 Biblioteca Județeană Mureș
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-02 13:57:15 UTC)